

7.2. Áldozattá válás Magyarországon: a statisztika és az empirikus vizsgálatok valóságképe

Barabás A. Tünde

A sértett szerepének előtérbe kerülésével felerősödtek azok a törekvések, amelyek a sértetté válás okainak, folyamatának megértése mellett olyan, eddig elhanyagolt kérdéseket kívántak feltárni, mint a látencia, a másodlagos és harmadlagos viktimizáció (Fatah 1991), a kompenzáció lehetőségei, vagy a biztonságérzet/bűnözéstől való félelem alakulása.

Arra már a korai viktimológiai elméletek is ráirányították a figyelmet, hogy nemcsak a bűnelkövetők megváltoztatása lehet alkalmas tényező a bűnözés visszaszorításában, hanem például az is, hogy az embereket, különösen a bűnelkövetők támadásának fokozottan kitett személyeket, felkészítjük a helyes védekezésre. A hatóságoknak azonban nem az összes, csupán a hivatalosan megindult büntetőeljárások sértettjeiről van tudomása. Ez nem elegendő a sikeres megelőzési koncepció kialakításához. Ahhoz ugyanis nemcsak a jogi eljárás során már áldozattá nyilvánítottakról, hanem a veszélyeztetettekről és a hatóság tudomására nem jutott sértettekről is több információra van szükség. Ahogyan az *ENSZ a 2000. évi bécsi deklarációban* jelezte, hiteles bűnmegelőzési koncepció megfogalmazásakor nem elégséges csak a rendőrségi adatokra támaszkodni, hanem ismerni kell az áldozatok tényleges számát és jellemzőit is.

Ezt az igényt kísérelték meg kielégíteni azok az első, úgynevezett *áldozati lekérdezések (victim survey-k)*, amelyek az USA-ból indultak hódító útjukra. Ezek célja elsősorban annak felderítése volt, hogy vajon a valóságban milyen mértékű az áldozattá válás, hány, milyen ügy és miért nem jut a hatóságok tudomására, melyek azok a körülmények, amelyek a sértetté válásban szerepet játszanak, valamint hogyan befolyásolja a sértettek életét a bűncselekmény elszენvedése (Irk 2004b).

7.2.1. A sértetté válás mérése

Ahhoz, hogy az áldozattá válásról többet tudjunk meg, mindenképpen a hivatalos statisztikákból kell kiindulni. Ezek ugyanis folyamatosan frissülnek, és hosszú időintervallumban tartalmazzák a sértetté válással kapcsolatos adatokat. Ismerni kell azonban a statisztikai nyilvántartások gyengeségeit, mivel ezek tekintetbevételével az abban található torzítások részben kiküszöbölhetővé válnak.

7.2.1.1. Statisztika és valóság

Hazánkban a bűncselekmények sértettjeire vonatkozó hivatalos statisztikai adatokat legátfogóbban az évente megjelenő *Egységes Rendőrségi, Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ERÜBS)* tartalmazza. Ez öt év távlatában mutatja a kiemelt bűncselekmények ismertté vált sértettjeire vonatkozó információkat.

Az ERÜBS hasznos, de korlátozottan mutatja a valóságot. A statisztikába kerülő sértetti adatok felvétele ugyanis a nyomozati eljárás végén történik, így a kimutatásokban az esetleges későbbi változások már nem találhatóak meg. Ha például utóbb a bírósági eljárás azt állapítja meg, hogy nem történt bűncselekmény, vagyis az ügynek jogi értelemben nem lehet sértettje, vagy a bíróság a cselekményt a vádhoz képest másként minősíti, az nem derül ki a statisztikából.

Nem tartalmazza emellett azoknak a sértetteknek a számát, akik a bűncselekményt *jogi személyi* minőségükben szenvedték el – bár a jogi személyek mögött is természetes személyek állnak. Csak az ún. *kiemelt bűncselekmények* sértettjeire vonatkozó adatokat jeleníti meg, és nem képes arra, hogy a cselekmény több sértettjét is számításba vegye. Azaz már eleve sem jelenik meg minden lehetséges és a hatóság által regisztrált sértett a statisztikákban (a mérés problémáiról részletesebben ld. Kó 2004; Vavró 1996).

Ezek az inkább adminisztratív jellegűnek tekinthető problémákon túl, a hivatalos statisztika nem tükrözi azoknak a személyeknek a számát sem, akik a közvetlen sértett mellett szintén *szenvedő alanyai* az adott kriminális cselekménynek (pl. egy lakásbetörés során az összes többi családtag), nem mutatja be a nem vagyoni elleni cselekmények miatt elszenvedett vagyoni károkat, illetve a nem materiális károkat. Jellegénél fogva nem képes arra, hogy láttassa azokat az adott pillanatban konkrétan nem mérhető károkat, amelyeket a bűncselekmények a konkrét ügyekkel az áldozatok további életére, jövőjére kihatva okoznak. Végül nyilvánvalóan nem szól azokról a bűncselekmények által sértett személyekről sem, akik valamilyen oknál fogva nem jelentették fel az általuk elszenvedett – azaz a *látenszen maradt* – sérelmeket, illetve azok sértettjeit.

Mindezen hiátusa mellett a sértetti statisztika szükséges és hasznos. Azzal, hogy az ERÜBS 1994-óta (1988-ig visszamenően) önálló kiadványban tartalmazza a sértetti adatokat, lehetővé vált a sértetté válás tendenciáinak és körülményeinek feltérképezése. Tekintettel azonban a statisztikai nyilvántartást érintő problémákra, ahhoz, hogy valós képet kapjunk a sértetté válásról, majd ennek alapján készüljön prevenció intézkedési terv Magyarországon, elkerülhetetlenek az ún. áldozat-vizsgálatok.

7.2.1.2. A sötétben maradó esetek: látencia

Az ERÜBS-ben regisztrált bűnesetek – az ismertett okok miatt – nem fedik az adott helyen, adott időszakban ténylegesen elkövetett és elszenvedett összes cselekményt, így a sértettek számát sem. A kriminológiában tudományosan elfogadott tény a **látencia** jelensége: a bűncselekmények egy bizonyos része sohasem derül ki, sosem jut a hatóságok tudomására. Egyes becslések szerint ezek a „sötét számok” *minimum kétszer*, de akár négyszer-ötször, egyesek szerint tízszer is nagyobbak, mint a regisztrált bűnözés. Ennek arányát a jéghegy csúcsához hasonlítják. Arról, ami nem válik ismertté, adat híján csak empirikus vizsgálatokkal lehet többet megtudni.

Az adminisztratív problémák mellett a rejtve maradás elsősorban a *lakosság feljelentési hajlandóságával* függ össze, hiszen a bűncselekmények nagyrészt (kb. 70%) a lakosság fel-, illetve bejelentése alapján derülnek ki. Vagyis a látencia oka alapvetően az, hogy az érintettek a bűncselekményeket valamilyen oknál fogva nem jelentik a hatóságoknak.

Ebben számos körülmény játszhat szerepet, így lehet, hogy az érintett korábban saját maga vagy közvetlen környezete által szerzett rossz tapasztalatokat a hatóság eljárását illetően. Ezért arra a következtetésre jut, hogy nem éri meg feljelentést tenni, vagy azért, mert méltatlanul bántak vele, vagy azért, mert úgysem fogják el az elkövetőt (bizalomvesztés). Oka lehet az egyszerű félelem (a hatóságtól vagy az elkövetőtől), a fizikai (erőszak), valamint lelki (szégyen, zsarolás) akadályok, az elszennvedett kár viszonylag csekély volta, vagy akár az, hogy rokon, illetve ismerős az elkövető.

A személyes döntés tehát a látenciát érintő legjelentősebb tényező. Emellett a rejtve maradásban közrejátszhat magának a hatóságnak az ún. „*szelekción*” *magatartása*, azaz a feljelentés felvételének elhárítása is. Ezt az eredményesség kényszerre eredményezheti: a rendőri munka hatékonyságának fő mutatója a felderített ügyek aránya, ezért a rendőrség igyekszik már a feljelentés kapcsán szelektálni. Ha már a kezdeteknél felderíthetetlennek tűnik az ügy, akkor a feljelentőt a hatóságok lebeszélhetik erről. Természetesen itt nem tudatos tevékenységről, sokkal inkább a szervezet önmozgásáról, önvédelmi szempontok érvényesítéséről lehet beszélni (Korinek 1988; 1996; Vigh 1998).

A látencia nem egyformán jellemző a bűncselekmények összességére, hanem igen *eltérő a különböző bűncselekményi kategóriákban*. Így az olyan cselekmények körében, ahol a sérelem mértéke kisebb, mint amilyen eredményre a rendőrségi eljárás vezethet, nyilván kisebb a feljelentési hajlandóság. A tett elszennvedését követően ugyanis, ha a sértett a feljelentés következményeit összeveti a nem jelentés következményeivel, és még mindig ez utóbbi látszik kevésbé hátrányosnak, inkább nem jelenti az ügyet. Például egy utcai lopás esetében, még ha nagyobb összegű készpénzről van is szó, vélhetően könnyebben hajlik a „fel nem jelentés” felé az áldozat, hiszen miközben pénze nagy valószínűséggel úgysem kerül elő, hosszú eljárási procedúrának nézhet elébe. Ezzel szemben a súlyosabb élet elleni bűncselekményekre, például az emberölésre vagy a súlyos testi sértésre korántsem az a jellemző, hogy homályban maradnak.

Mindezekon felül a látencia aránya *az egyes bűncselekménytípusokon belül sem állandó*. Így például a családon belüli erőszak elleni fellépés érdekében tartott felvilágosító kampányt követően nagy valószínűséggel bekövetkezik majd a feljelentett ügyek számának gyarapodása is. Vagyis a látencia-vizsgálatokat meghatározott időszakonként fontos megismételni.

7.2.1.3. Az áldozattá válás és a látencia mérésének lehetőségei

Az áldozattá válás és a látencia mértékének megállapítására gyakorlatilag a 20. század második felétől indultak meg országos lekérdezések, először az Egyesült Államokban, majd a sikeren felbuzdulva Európában is. Az, hogy a bűncselekmények egy bizonyos mennyiségét nem jelentik a hatóságoknak, ezekből a vizsgálatokból volt elsőként tudományos megalapozottsággal megállapítható. Egyrészt kiderült, hogy a megkérdezettek jóval több bűncselekmény elszenvetését jelezték, mint ami a hivatalos statisztikák szerint adott időszakban történt, másrészt a válaszolók korábban nem jelentett bűncselekményekről is beszámoltak. Ezek a vizsgálatok a kezdetekkor nem voltak rendszeresek, és elsősorban a bűncselekményekre, nem pedig az áldozatokra nézve gyűjtöttek adatot, később azonban már szisztematikusan vizsgálták a sértetté váláshoz kapcsolódó kérdéseket is.

A viktimizációt nemzeti szinten mérő *victim survey*-k lekérdezésére évente, vagy bizonyos periódusonként ismételtlen kerül sor. Így például az Egyesült Államokban 1972 óta folyamatosan zajlanak az áldozatvizsgálatok, amelyek eredményei a hivatalos bűnügyi statisztika részeivé válnak. Az adatokat negyedévente rendszerezik és speciális módszerekkel szűrik ki a lehetséges hibákat (pl. rossz visszaemlékezés). Az angol belügyminisztérium 1982 óta két évente végeztet hasonló vizsgálatokat (Kertész 1997). Az 1990-es évekre már nemzetközivé terebélyesedő áldozat-lekérdezések körében kiemelést érdemelnek az ENSZ célirányosan az áldozattá válásra vonatkozó, úgynevezett *ICVS (International Crime Victim Survey)* vizsgálatai (Zvekić 1998).

Ahhoz, hogy a kapott eredmények a korábbi adatokkal összehasonlíthatóak legyenek, nélkülözhetetlen, hogy a lekérdezések mindig meghatározott időközönként, azonos módszerrel, sztenderdizált kérdésekkel történjenek, és ezzel következtetni lehessen az áldozattá válással kapcsolatos tendenciákra, illetve egyes körülmények módosulására. Mivel azonban ezek a vizsgálatok meglehetősen drágák és kevés helyen zajlanak évenkénti gyakorisággal, a kutatók más eszközökkel is igyekeznek információhoz jutni (Görgényi 2001; Korinek 1988).

Egyszerűbb és olcsóbb módszer, amikor az empirikus kutatás egy külön blokkját az áldozattá válással kapcsolatos kérdéseknek szentelik. Ez a megoldás a hazánkban végzett vizsgálatokra is jellemző, hiszen drágasága és speciális szakmai igényei miatt mindeddig csak egy olyan átfogó *victim survey* zajlott Magyarországon, amely országos szinten foglalkozott az áldozattá válással. E módszer hátránya egyrészt a kisebb mintanagyság, másrészt pedig az összehasonlíthatóság problematikája. Előnye azonban kétségtelenül maga az információ megszerzése, hiszen szemben azzal, hogy a leleplezett elkövetők általában „kéznél vannak” és helyben vizsgálhatók, az áldozatokról ez nem mondható el.

Az áldozatvizsgálatok kapcsán fontos megjegyezni, hogy azok elsősorban a hivatalos statisztikai adatokból nyerhető információk kiegészítésére és korrekciójára alkalmasak, mert a lekérdezés során nyert adatok a bűnügyi statisztikával nem kompatibilisek. Ennek több oka is van. Az egyik alapvető eltérés a Btk. és a

köznyelv szerinti fogalomhasználatból adódik: nem biztos, hogy a válaszó által megjelölt cselekményt feljelentés esetén valóban bűncselekményként értékelné a bíróság, vagy az nem a válaszó által megjelölt cselekményt fedi (pl. ha lopás bűncselekménye helyett csak szabálysértés vagy polgári útra tartozó kártérítés érvényesíthető). Más esetben a gépjárműlopás valójában gépjármű önkényes elvételeként minősülne (Kertész 2001). Ez az értelmezési nehézség jellemző egyébként a jogász nyelvre is, éppen a sértett-áldozat fogalmának meghatározását illetően, mind a hazai, mind a nemzetközi dokumentumokban (Kiss 2006). Ezért a látenciavizsgálatok értékelésénél mindezt figyelembe véve igen óvatosan kell eljárni, és kriminálpolitikai változtatásokat megalapozó javaslatokat csak periodikusan ismétlődő vizsgálatok eredményei alapján lehet tenni.

7.2.2. Áldozatkutatások Magyarországon az ezredfordulóig

A kriminológia magyarországi művelőinek széleskörű nemzetközi kitekintését és külföldi elismertségét egyaránt jól mutatja, hogy hazánkban a nyolcvanas években már több jelentős áldozattá válási kutatás folyt annak ellenére, hogy a nemzetközi életbe való bekapcsolódás ekkor nem volt zökkenőmentesnek nevezhető. Talán részben ennek következményeként a kutatások során feltárt összefüggéseket és következtetéseket sem a politika, sem az igazságszolgáltatás nem volt képes hasznosítani. A rendszerváltást követően azután tovább gyarapodtak az empirikus kutatások, amelyek többnyire az áldozattá válás egy bizonyos metszetére fókuszáltak (Lévay 2006).

7.2.2.1. Nemzeti kutatások

Magyarországon *Korinek László* 1982-ben végezte az első vizsgálatot az áldozattá válással kapcsolatban, Baranya megyében (Korinek 1988). Ebben amellet, hogy a látens jogsértések arányát vizsgálta, foglalkozott a lakosság biztonságérzetével, illetve a bűnüldöző hatóságokról és igazságügyi szervekről alkotott véleményének megismerésével is. Ez a módszertani szempontból úttörőnek tekinthető vizsgálat először számolt be Magyarországon a rejtve maradó bűncselekményekről. *Korinek* a hazai kérdőív megalkotásakor a külföldi kérdéseket adaptálta a magyar viszonyokra, így a kapott adatok összevethetővé váltak az ugyanezen időszakban zajló és hasonló jellegű NSZK-beli (Baden Württemberg), valamint az USA-beli (Texas) felmérés eredményeivel. Ezt a vizsgálatot *Sajó András* országos szintűre bővítette 1986-ban (Sajó 1989; Feltes 1989). A Baranya megyei vizsgálatot *Korinek* 1992-ben megismételte (Korinek 1995). *Görgényi Ilona* Miskolcon végzett viktimizációs felméréseket 1991 és 1995 között (Görgényi 2001).

Az 1999 ősztől 2000 nyaráig terjedő időszakban a *Központi Statisztikai Hivatal (KSH)* folytatott a lakosság életmódjával kapcsolatos adatgyűjtést, és az ún. *Életmód-időmérleg felvétel* keretében lekérdezett egy viktimizációs kérdésblok-

kot. A kapott válaszok értékeléséhez az OKRI kutatói adtak szakmai támogatást. A nagymintás vizsgálat felderítő jelleggel, öt évre visszatekintve foglalkozott az áldozattá válás alapkérdéseivel, így a sértettek személyi körülményeivel, térbeli elhelyezkedésével, biztonságérzetének összetevőivel és a feljelentéshez kapcsolódóan a látenciával is. A kutatás alapján ismét beigazolódott, hogy jelentős számban maradnak rejtve jogsértések. Noha pontos eredmények nem voltak megállapíthatók, bizonyosnak látszott, hogy *az összes említett cselekmény legalább egyharmada nem jutott a hatóságok tudomására*. Bár még hordozta az eddig feltáratlan területtel való ismerkedés gyermekbetegségeit, és a kapott eredmények inkább csak jelzésértékűek, a vizsgálat mindenképpen fontos kezdeményezésnek tekinthető az áldozatkutatás területén (Barabás *et al.* 2000).

7.2.2.2. Részvétel nemzetközi kutatásokban

A nemzetközi vizsgálatokba bekapcsolódva 1989-ben *Korinek* vezetésével Magyarország részt vett az NSZK és az USA által folytatott első nemzetközi áldozattá válási felmérésben (Arnold and Korinek 1989). Emellett ebben az időszakban két alkalommal folytatott le az ENSZ hazánkban *ICVS*-t Budapest bevonásával, ezt magyar részről *Kertész Imre* irányította. A vizsgálatokat az *ENSZ Interregionális és Igazságügyi Kutató Intézete (UNICRI)* szervezte, és a lakosság körében öt évre visszatekintve foglalkozott az áldozattá válás kérdésével. Míg az első vizsgálat (1995) során a megkérdezettek 25 százaléka, addig a másodikban (1999) 32 százaléka jelölte meg, hogy bűncselekmény áldozatává vált. A feljelentési arány átlagosan 47 százalékos volt, azaz a válaszolók szerint az eseteknek több mint felét nem jelentették a rendőrségen (Kertész 2001; Zvekić és Kertész 2000).

Ezek a vizsgálatok megerősítették azt a feltételezést, hogy a regisztrált bűncselekményi/ sértetti szám és a valóságban elszenvedett cselekmények száma nem fedi egymást. Vagyis a bűncselekmények bizonyos körében jelentős a rejtve maradó esetek aránya (pl. gépkocsi-rongálás, szexuális bűncselekmények, személyi tulajdon lopása), míg más cselekménytípusnál (gépkocsi-lopások) nem mutatkozott jelentős eltérés az ERÜBS és a vizsgálatok adatai között. Emellett a kutatások a látencia arányainak és okainak feltárása mellett számos más, az áldozattá váláshoz kapcsolódó kérdéssel – például jellemzően a bűnözéstől való félelem, a hatóságok munkájának megítélése, a kártalanítás, a büntetési attitűdök, illetve a megelőzés – foglalkoztak.

7.2.3. A 21. század első vizsgálatait – áldozatkutatások az Országos Kriminológiai Intézetben

Az ezredfordulót követően az *Országos Kriminológiai Intézetben (OKRI)* több, az áldozattá válással és az ahhoz kapcsolódó kérdésekkel (például látencia, félelem a bűnözéstől, bizonytalanságérzet, közösségi és szituációs bűnmegelőzés) foglal-

kozó nagy volumenű kutatás zajlott. A vizsgálatok mindegyikét pályázati források támogatták (Széchenyi-pályázat, EU). Átfogó áldozat-lekérdezésekre állami finanszírozással eddig nem került sor, bár az ilyen jellegű kutatások lefolytatásának szükségességét jogszabály deklarálja.

7.2.3.1. Áldozatok és vélemények*

2002-2003 során az Országos Kriminológiai Intézet szervezte és értékelte a 10 000 fő megkeresésével, volumenében és mélységében unikumnak tekinthető *első országos áldozat-lekérdezést* (Irk 2004a). Az angolszász országokban alkalmazott és fent vázolt *victim survey*-hez hasonlítható vizsgálat egyébként egy későbbi folyamatos lekérdezés-vizsgálat előfutáraként kívánt szolgálni, amelynek segítségével lehetővé válna a magyarországi áldozattá válás alakulásának felmérése és a hivatalos statisztikákkal való egybevetése is.

1. A kutatási eredmények szerint a megkérdezett 10 020 személy közül 3 326-an összesen mintegy 8 991 alkalommal **váltak bűncselekménynek tartott esemény áldozatává** öt és fél év alatt (1998 és 2003 első féléve között). Ez elég riasztó számnak tekinthető akkor is, ha tudjuk, hogy vannak esetek, amikor valaki több, 2-3 vagy akár 10 alkalommal volt sértett.

Az ügyeket részletesebben feltáró kérdéseket a kérdezéshez közelebbi időszakban (2002-2003) említett esetekre nézve tettük fel. Ennek oka részben az emberi emlékezet sajátossága, amely ronthatja a távoli eseményekre való visszaemlékezést, így a vizsgálati eredményeket is. A lekérdezések során ez a hatás abban mutatkozik meg, hogy míg az emberek több évvel a kérdezés előtti időszakban történt megrázó eseményekre a válaszadáskor is jól emlékeznek, az enyhébbeket elfelejtik. Egy ötéves kérdezési intervallumban ez erősen torzíthatja a válaszokat, mivel az egyes események valóságos helyükről időben más évre kerülhetnek. Így például ha valakinek négy éve lopták el a pénztárcáját, arra valószínűleg kevésbé emlékszik vissza a kérdezés során, mint ha az autójával történt volna ugyanez. Vagyis a megkérdezetteket annál inkább jellemzi ez a természetesnek tekinthető emlékezeti szelekció, minél régebbi időszakra nyúlik vissza a kutatás. Mivel emellett a memória személyhez kötött és összefügg a megkérdezett testi-lelki státuszával, az adatokat nem lehet az objektív valóság visszatükrözéseként értékelni. Ez a hatás rendszerint a felmérést megelőző év adatai tekintetében még nem érvényesül, így érdemes a kérdezéshez közelebbi időszakra fókuszálni (ún. *teleszkóp-effektus*, Kertész 2001).

A 2002-es és a 2003-as év első félévére szűkítve a kérdezést kiderült, hogy ebben az időszakban 2 007 felnőtt – vagyis a megkérdezettek *20 százaléka* – vált egyszer vagy többször bűncselekmény áldozatává. A hivatalos statisztikákhoz képest ez még mindig jóval nagyobb (*több mint ötszörös*) arányt mutat. Tudni kell

* A kutatás az OKRI kutatóinak részvételével zajlott 2002-2003 során, a Széchenyi-projekt támogatásával „Áldozatok és vélemények a bűnözésről” címmel. Száma: NKFP-5/0100/2002

azonban, hogy ezek az adatok – a fentebb említett ERÜBS adatgyűjtés kapcsán felsorolt problémákra is figyelemmel – közvetlenül nem vethetők össze. Vizsgálatunk emellett, a külföldi ilyen survey-eket figyelembe véve, nem büntetőjogi tényállásokkal dolgozott, és a sértetté válás fogalmát is köznyelvi értelemben használta. Ez szintén növelhette a jelölések számát.

2. A látenciát vizsgálva elsőként az vált egyértelművé, hogy valóban nagymértékű a ki nem derülő bűncselekmények száma hazánkban is. A 2002-es év vonatkozásában, ahol nem szelektált még erősen az emlékezet, a közlések szerint 2 276 bűnesetből mindössze 739-et jelentettek (kb. 32%). Ez még azzal a megjegyzéssel is elfogadhatatlanul kevésnek tűnik, hogy feltehetően a közöltekből nem minden eset bizonyulna tényleg bűncselekménynek, lehetne szabálysértés, vagy akár polgári eljárás alá tartozó ügy is. A rejtve maradás tekintetében beigazolódott az a feltételezésünk is, hogy elsősorban a kisebb súlyú ügyeket nem jelentik az emberek, ahol a feljelentéssel járó hátrány nagysága jóval meghaladja a rendőrségi eljárás előnyeit. Ezzel szemben azoknál az eseteknél, ahol a feljelentéshez kötött bizonyos esemény bekövetkezik (például autólopás esetén a biztosító fizetése), a feljelentési arány igen magas. Rákérdeztünk arra is, hogy vajon miért nem jelentették a sértettek az adott cselekményt. Itt a leggyakoribb válasz a rendőrség iránti bizalmatlanság, illetve az elégedetlenség volt (43%), ezt követte a „kis kár”, vagy a „nem volt kár” válasz (28%).

Nyilvánvaló eredménye tehát e kutatásnak, hogy a rendőrség jelzést kaphat az ügyfelekkel való bánásmód megváltoztatásának igényéről, ami a látencia csökkenését eredményezheti hosszú távon. Tény azonban, hogy a bizalmatlanság nem egyik percről a másikra alakul ki, és nem egyetlen rendőri ténykedéshez köthető, sokkal inkább több évtized rossz tapasztalataihoz. Így ennek az érzésnek a megváltozása sem történhet meg pillanatok alatt, ahhoz szintén hosszabb idő pozitív tapasztalatai szükségesek.

3. A sértettek biztonságérzete a korábbi eredményekhez hasonlóan rosszabbnak mutatkozott, mint a sértetté nem váltaké. Ez látszott a lakóhelyük biztonságának megítélésére adott válaszaikban, valamint a bűnözés mértékének megítélésében is. Ehhez képest érdekes, hogy a sötétedés utáni lakóhelyelhagyás tekintetében a sértetté nem váltak inkább hajlamosak voltak az otthonmaradást választani, mint a sértettek. Ez magyarázható azzal is, hogy a sértettek jobban hozzászoktak a bűnözés gondolatának elfogadásához, de azzal is, hogy éppen ők tartoznak abba a fiatalabb korosztályba, amelyik amúgy is gyakrabban jár el esténként. A szorongásokat vizsgálva azt tapasztalhattuk, hogy a sértetté nem váltak nagyobb részét nem különösebben befolyásolja a bűnözés, míg ez az arány a sértettek körében szintén rosszabb. Ez jól látszik például az utcán történő bántalmazás lehetőségének feltételezésénél, ahol a sértettek csoportján belül azok, akik korábban már bántalmazást elszenvedtek, még inkább hajlamosak újabb bántalmazást elképzelni (a sértettek általában 35 százalékban tartják elképzelhetőnek, míg a

kimondottan bántalmazást elszenvedettek 50 százalékban). Ennél is rosszabbnak látják azonban a helyzetet a lakásbetörések körében a válaszadók, ahol már a korábban sértetté nem váltak is nagymértékben tartanak ilyen bűncselekmény elszenvedésétől, feltehetően a környezetükben tapasztaltak alapján.

7.2.3.2. InSec – Bizonytalanság-érzés Európa nagyvárosaiban**

1. Szintén ebben az időszakban (2001 és 2004 között) zajlott az OKRI-ban az ún. *InSec nemzetközi kutatás*, amelynek során öt európai nagyváros (Amszterdam, Hamburg, Bécs, Krakkó és Budapest) két-két kerületében vizsgáltuk a bűnözéssel, áldozattá válással, a bűnözési félelemmel és a védekezési stratégiával kapcsolatos lakossági véleményeket. Az öt ország eredményeit azután lehetőségünk volt összehasonlítani is (Barabás *et al.* 2005; Irk 2005).

Magyarországon a főváros két eltérő adottságokkal rendelkező kerületét, a *Ferencvárost* (IX. kerület) és *Budafok-Tétenyt* (XXII. kerület) választottuk ki, és e két helyszínen kérdeztünk meg összesen 1 000 felnőtt lakost. A kerületenkénti ötszázas minta kor és nem szerint reprezentálta az ott élő felnőtt lakosságot. A vizsgálati területek jellemzői fizikai paramétereikben, a városban elfoglalt helyük tekintetében, illetve bűnözési adataikban vagy a helyi bűnmegelőzési erőfeszítésekben is jelentősen különböznek egymástól.

Ahogy az a bűnügyi statisztikákban is megmutatkozott, a két városrész lakosságának viktimizációs tapasztalatai között jelentős a különbség. A kérdőíves vizsgálat során a Ferencvárosban élők közül 50 százalékkal többen állították, hogy bűncselekményt szenvedtek el, mint a budafokiak.

A XXII. kerületben a lakosság válasza szerint a betöréses lopások vezették a gyakorisági rangsort (40%), míg a lopások (26,4%) és a gépjármű-lopások (23,6%) aránya megközelítőleg azonos volt. Ezzel szemben a Ferencvárosban a gépjármű-lopás volt a leggyakoribb (32%), ezt követték a lopások (27%) és a betörések (22%). A betöréses lopások közötti eltérés oka feltehetően a két kerület lakosságának eltérő vagyoni helyzete. A Budafokon található nagyobb értékű ingatlanok nagyobb zsákmányt sejtetnek az elkövetők számára, így itt a betörések fordultak elő sokkal gyakrabban. Ferencvárosban a lakosság anyagi helyzetére tekintettel a lakásbetörések kevésbé kecsegtetnek nagyobb zsákmánnyal. A legnagyobb eltulajdonítható értéket sokszor az autók jelentik. Ezek sokkal hozzáférhetőbb helyen vannak, mivel a kerületben ritka a zárható garázs, így érthető, hogy az ezzel kapcsolatos bűncselekmények voltak a leggyakoribbak.

A vizsgálat során azt tapasztaltuk, hogy a sértettek általában a lakóhelyük közvetlen közelében válnak áldozattá (61%). A betörések értelemszerűen saját lakásukban érték a sértetteket, de a gépkocsi-lopások és az olyan, jellegzetesen utcai bűncselekmények, mint a zseblogás vagy a rablás az áldozatok lakóhelyéhez közel történtek, többnyire abban az utcában, ahol laktak.

**Insecurities in European Cities. Crime-Related Fear Within the Context of New Anxieties and Community-Based Crime Prevention (InSec, HPSE-CT-2002-00052). <http://www.insec.uni-hamburg.de>

A vizsgálat során kiderült, hogy a bűnözés és az attól való *félelem* mértéke korántsem esik egybe. Ezt jól mutatja, hogy a bűnözés vonatkozásában tartósan erősen fertőzött IX. kerületi kutatási helyszínen a bűnözéstől való félelem enyhébb volt, mint a korábbi periférikus helyzetéből a fővárosba frissen integrálódott, az előbbinél lényegesen alacsonyabb szintű, ám gyors bűnözési dinamikával küzdő XXII. kerületben. A IX. kerületben élők arra a kérdésre ugyanis, hogy „Milyen gyakran hagyja el a házát, lakását sötétedés után?”, nagyobb gyakoriságokat jelző válaszokat adtak, mint a budafokiak. Mivel a kerületnek egyértelműen rosszabbak voltak a bűncselekményeket jelző mutatói, a IX. kerületiek vagy bátrabbak, mint a budafokiak, vagy jobban tudják, hogy a bűncselekmények többségét jellemzően nem éjszaka követik el.

A viktimizáció kérdéséhez kapcsolódva elsősorban a bécsi és a krakkói eredményeket lehetett a magyar adatokkal összehasonlítani. Ennek során kiderült, hogy összességében a három város hat kerülete lakosságának közvetlenül megélt (direkt) és közvetlen környezetében tapasztalt (indirekt) *viktimizációs terhelése hasonlóan alakult*. Ennek ellenére a bűnözéstől való félelem mértéke és okai között jelentős eltérések mutatkoztak. Így például Bécsben szignifikánsan nagyobb volt a már áldozattá váltak bűnözéstől való félelme, mint Krakkóban vagy Budapesten. Az egyéb, bűncselekménynek nem minősülő devianciákat (graffitik, rongálás, bandák, koldusok, vandalizmus stb.) a legkevésbé a krakkóiak tolerálták, míg leginkább a bécsiek. Mindez összefüggésben lehet azzal, hogy ehhez hasonló problémákkal a rendszerváltó országoknak csak viszonylag későn kellett szembesülniük. A határok megnyitása viszont Bécs számára jelenthetett sokkot a vasfüggöny felemelkedése után meginduló kivándorlással és annak következményeivel, míg a zaj, piszok, hajléktalanok, stb. kérdésekkel Európa egyik nagyvárosaként már jóval korábban szembesülni kényszerültek lakói.

2. Kutatásunkban a megelőzés kérdéséhez kapcsolódóan lehetőségünk volt felmérni a megkérdezettek **punitív hajlandóságát** az *erőszakos cselekmények* körében. E cselekmények gyakorisága az össz-bűnözésen belül viszonylag kicsi (7-8%), szemben a vagyon elleni cselekmények gyakoriságával (a kérdés idején 70% körül). Az elmúlt évtizedben ugyanakkor hazánkban – a nemzetközi tendenciákhoz hasonlóan – hirtelen szaporodni kezdtek az erőszakos esetek. Ez különösen a bűnözés tendenciájának általános csökkenése mellett feltűnő. A konkrét kérdés arra vonatkozott, vajon mi a véleménye a megkérdezetteknek, kellenek-e keményebb büntetések az erőszakos bűncselekmények megelőzésére.

A kérdésre adott válaszok arányából kiderült, hogy a magyar kérdezettek sem túlzott szigorúkkal, sem liberalizmusukkal nem tűntek ki, bár inkább kevésbé rigorózusnak látszottak. A válaszolók 47 százaléka ugyanis vagy egyáltalán nem, vagy kevéssé tartotta alkalmasnak a szigorúbb büntetések prevenciókénti alkalmazását, miközben a „nagyjából, illetve teljesen alkalmasnak tartom” választípus 39 százalékos arányt mutatott.

Ha ennél a kérdésnél a legszigorúbb büntetést kívánók arányát az öt ország tekintetében hasonlítjuk össze, érdekes dolog derül ki. Ugyanis a szigorúbb büntetéseket legkevésbé a magyarok helyezték (22 százalékos a teljes egészében helyeslők aránya). Ehhez képest a legerősebb büntetési hajlam a krakkói kérdezettek körében mutatkozott, akiknek 76 százaléka értett egyet teljes egészében a szigorúbb büntetések alkalmazásával, míg az amszterdami válaszolók aránya e kérdés tekintetében 49 százalékos, a bécsieké 50 százalékos, a hamburgiaké pedig 57 százalékos volt (Sessar *et al.* 2005).

7.2.3.3. „Bűnmegelőzési körhinta” (CPC) – AGIS Projekt***

A program célja (2005 és 2007 között) az épített környezet és a bűnözés, valamint ehhez kapcsolódóan a szituációs bűnmegelőzés és a bűnözéstől való félelem kérdésének vizsgálata volt. A nemzetközi team tagjai (brit, holland, német, lengyel és magyar szakemberek) kiemelt figyelmet szenteltek az épített környezet megújítását célzó *város-rehabilitációs programok* bűnmegelőzési hatásainak vizsgálatára. Az összetett célok vizsgálata komplex kutatási módszertant tett szükségessé, amely így lakossági megkérdezésből, szakértői interjúkból és területbejárásból (nemzetközi szakértőkkel és a helyi hatóságok képviselőivel) állt össze.

A projekt a résztvevő országok mindegyikében kimondottan problémás nagyvárosi kerületben zajlott. A magyarországi helyszín Budapest III. kerületében a *békásmegyeri lakótelep* volt, kontrollmintának a lakossági megkérdezés során a *Római (Pók utcai)* lakótelepet választottuk. A vizsgálat során összesen 1 500 lakost kerestünk meg az adott területeken.

A lekérdezés során az összesen 1 500 főből 342-en válaszoltak igennel arra a kérdésre, hogy a kérdezést megelőző három évben voltak-e bűncselekmény áldozatai. A válaszolók 12 százaléka az egyszeri, míg több mint 25 százaléka a két alkalommal történő áldozattá válást jelölte meg. A lakosság a lakótelepen elsősorban az elhagyatott, sötét helyektől tartott (pl. aluljáró, kocsmák és a piac környéke). Összességében a mintaterület (Római) és a vizsgálati terület (Békásmegyer) esetében a félelem mértékében nem volt jelentős különbség. A lényegesen magasabb státuszú lakossággal rendelkező Római lakótelepen ugyanakkor kritikusabb volt a lakosság az intézményrendszerrel szemben (Barabás and Windt 2007; Kovács 2006).

Kiderült az is, hogy a lakótelepek közül az áldozattá válásban a vezető az ingatlanok tekintetében drágább és magasabb státuszú lakossággal rendelkező Római (Pók utca) volt. A legkevesebb bűncselekmény elszenvedéséről az anyagilag rosszabbul szituáltak által lakott területen számoltak be (Békásmegyer, Duna felőli oldal). Ez nyilvánvalóan összefügg az ott lakók anyagi helyzetével, hiszen az említett sérelmek túlnyomó része vagyon elleni (lopás, betörés, kerékpár- és autó-, illetve autóból való lopás és rongálás) volt.

***Crime Prevention Carousel (CPC) – AGIS Project (Project JAI/2004/AGIS/164).
<http://www.iuscrim.mpg.de> http://europa.eu.int/comm/justice_home/funding/

A korábbi vizsgálathoz hasonlóan kiderült, hogy a sértetté váltak körében a nők a hivatalos statisztikákhoz képest nagyobb arányban képviseltették magukat. Hasonló eredményeket mutatott a nemi arányokról az Áldozatok és vélemények vizsgálat is. Közöttük jellemzően többen számoltak be nagyobb értékű vagyoni elleni sérelemről, így autólopásról, betörésről, míg a férfiak közül többen szóltak például kerékpárlopásról, autófeltörésről.

Rendőrségi feljelentést a férfiaknak körülbelül 50 százaléka, míg a nők 71 százaléka tett. Ez persze összefüggésben lehet azzal, hogy ők nagyobb és valószínűleg a biztosító által visszatérítendő károk elszenvedését említették. Szomorú azonban, hogy a tettes elfogásáról egyaránt kevesen, kb. 10 százalékban szereztek tudomást. A bizalom, a rossz tapasztalatok és más okok tekintetében nem mutatkoztak különbségek a nem és kor összefüggésében, és a kár elszenvedéséről is hasonló arányban számoltak be a válaszadók.

A válaszokból az is kiderült, hogy a nők biztonságérzete a tettet követően jóval inkább romlik. Így míg a nőknek több mint 50 százaléka érezte veszélyben magát a tettet követően, addig a férfiaknak csak 30 százaléka.

A vizsgálat egyik legjelentősebb, de a korábbi tapasztalatok alapján nem meglepő eredménye az a tény volt, hogy a sértettek 42 százaléka az ügyben nem tett feljelentést. Ennek okául leggyakrabban (a válaszok több mint felében) a „nem bízott abban, hogy elfogják az elkövetőt” választ adták. Emellett többen említették meg a korábbi eljárás során a maguk vagy a családtagjuk által szerzett rossz tapasztalatokat; azt, hogy nem volt idejük az ügygel foglalkozni; valamint hogy nem, illetve kicsi volt a kár. A nem jelentők 4 százalékban az ügyet egymás között elrendezték, vagyis valamilyen „házi” konfliktusmegoldást alkalmaztak.

A feljelentést tevőknek (197) csak 10 százaléka tudott arról, hogy az elkövetőt később elfogták, és összesen 12 személy nyilatkozott úgy, hogy tud az eljárás további menetéről (5 tesz említést arról, hogy az elkövetőt elítélték). Ez a tapasztalat nyilván nem erősíti a feljelentési kedvet a sértettek körében.

7.2.4. Összegzés

Bár hazánkban az angolszász típusú *victim survey* még nem működik, az áldozatvizsgálatoknak jelentős hagyományai vannak. E kutatások eredményei nyomatékosan teszik, hogy a látencia, félelem/biztonság/bizonytalanság-érzet kérdésével kiemelten kell foglalkozni mind a lakosság, mind pedig célzottan a már áldozattá váltak körében. A nemzetközi tendenciákhoz hasonlóan a statisztikákban jelzett-nél hazánkban is jóval nagyobb mértékű az áldozattá válás, amely azonban nem kerül a hatóságok látókörébe.

Abban, hogy a cselekményt a sértettek miért nem jelentik a rendőrségnek, sok tényező játszik szerepet. Ezek között az egyik legjelentősebb a hatóságokkal szembeni bizalmatlanság és a korábbi tapasztalatokból származó szkepszis aziránt, hogy az eljárás eredményre vezethet, illetve hogy az elszenvedett kár nem hatványozódni fog a hatósági eljárásban, hanem annak végeztével megterülhet. Kiderült

az is, hogy a magyarok (legalábbis a kérdezett területeken élők) nem punitívabb hajlamúak, sőt toleránsabbnak tűnnek, mint más európai országok polgárai, és az erőszakos bűnözéssel szembeni fellépést nem a szigorúbb büntetéssel kívánják megvalósítani.

A látencia vizsgálata kapcsán könnyen felmerülhet a kérdés: kinek és miért áll érdekében az eddig háttérben lapuló esetek feltárása. Hiszen ezek a számok ronthatják a hivatalos statisztika iránti bizalmat, az igazságszolgáltatás mindenhatóságába vetett hitet. Szembe kell nézni ugyanakkor azzal a ténnyel, hogy a látenciához vezető okokkal a lakosság is tisztában van, hiszen feltehetően nincsen Magyarországon ma olyan család, amelynek legalább egy közeli vagy távoli tagját, ismerősét ne érte volna olyan bűncselekmény, amely rejtve maradt. Éppen ezért van kiemelkedő jelentősége annak, hogy a hatóságok és az áldozatsegítésért felelős szervek a nemzetközi normáknak megfelelően foglalkozzanak az áldozatokkal.

Bár a rejtett bűnözés terjedelmére vonatkozó felmérések következtetései nem tekinthetők egyenértékűnek az ismert jelenségekre vonatkozó adatgyűjtés eredményeivel, nagyban segíthetik azok helyes értelmezését és új összefüggések feltárását (Kertész 1997). Az áldozatkutatásokról levont következtetések így a jövőre nézve segíthetik az eljáró hatóságok, rendőrség, ügyészség vagy akár az ügyben döntő bíróság munkáját is. Rámutatnak a gyenge pontokra és felhívhatják a figyelmet a változtatás szükségességére. Emellett, ahogyan *Kertész Imre* megfogalmazza: a bűnözés statisztikájának értékeléséhez, a tendenciák tárgyilagos megítéléséhez és a nemzetközi összehasonlításhoz is megbízható adatokkal kellene rendelkezni nemcsak a hatóságok tudomására jutott, hanem a rejtett bűnözés mennyiségéről, összetételéről és főleg dinamikájáról is. Enélkül ugyanis csak torzított képet kaphatunk egy ország tényleges bűnügyi helyzetéről (Kertész 1997). Ez a tisztánlátás szolgálhat alapul a prevenciós intézkedések kidolgozásához. A stratégiai szemléletű társadalmi bűnmegelőzés ugyanis, amely magában foglalja azokat a beavatkozásokat is, melyek célja a bűnözést kiváltó okok hatásának mérséklése mellett a társadalmi önvédelmi képesség erősítése és a bűnözés okozta káros anyagi és erkölcsi következmények csökkentése, akkor lehet eredményes a bűncselekmények sértettjeinek tekintetében, ha jól mérjük fel a sértetté válás körülményeit, az egyes célcsoportokat, és ennek alapján határozzuk meg a konkrét tennivalókat. Ehhez azonban a statisztikákon túl további, szélesebb információra van szükség az áldozattá válásról.

Mindezek mellett nem szabad megfeledkezni arról a tényről sem, hogy az Európai Unióhoz való csatlakozásunkkal kötelezettségeink keletkeztek áldozatvizsgálatok végzésére. Erről először a *1074/1999. (VII.7.) Kormányhatározat* rendelkezett, legutóbb pedig a Társadalmi Bűnmegelőzés Nemzeti Stratégiája céljainak végrehajtásából származó 2008-ban megvalósítandó feladatokról szóló *1035/2008. (V.30.) Kormányhatározat* 2.§ (3) bekezdése fogalmazott meg kötelezettségeket a vizsgálatok előkészítésével kapcsolatosan. Ennélfogva elkerülhetetlen a jövőben

a széles spektrumú lekérdezések rendszeressé tétele, amely nemcsak a tényleges sértetté válás alakulásnak mérését biztosítja, hanem hosszú távon megfelelő intézkedések mellett javíthatja a polgárok biztonságérzetét és elősegíti a jogszolgáltatás hatékonyabbá és humánusabbá válását is.

Források

Irodalom

- Arnold, Harald R. and Korinek László (1989) Victimisation, Attitude towards Crime and Related Issues: Comparative Research Results from Hungary. In: G. Kaiser, H. Kury and H-J. Albrecht (eds.) *Victims and Criminal Justice*. MPI, Vol. I. Freiburg: Max Planck Institut, 99-121
- Barabás A. Tünde, Kó József és Papházi Tibor (2000) *Az Életmód-időmérleg vizsgálat viktimizációs tapasztalatai*. Kézirat
- Barabás A. Tünde, Irk Ferenc és Kovács Róbert (szerk.) (2005) *Félelem, bűnözés és bűnmegelőzés Európa öt nagyvárosában*. Budapest: OKRI
- Barabás A. Tünde and Windt Szandra (2007) Levels of Victimisation. In: T. Lukas (ed.): *Crime Prevention in High-Rise Housing*. Berlin: Hg: Duncker and Humblot, 63-85
- Fattah, Ezzatth A. (1991) *Understanding Criminal Victimisation*. Prentice-Hall-Canada Inc.
- Görgényi Ilona (2001) *A viktimológia alapkérdései*. Budapest: Osiris
- Feltes, Thomas (1989) The Police and the Victims of Everyday Conflicts. In: E. Viano (ed.) *Crime and Its Victims*. New York, 79-93
- Irk Ferenc (szerk.) (2004a) *Áldozatok és vélemények*. Budapest: OKRI
- Irk Ferenc (2004b) Introduction. In: Irk F. (ed.) *Victims and Opinions*. Budapest: OKRI
- Irk Ferenc (2005) Városi biztonság, nagyvárosi bűnözés. In: Barabás A. T., Kovács R. és Irk F. (szerk.) *Félelem, bűnözés és bűnmegelőzés Európa öt nagyvárosában*. Budapest: OKRI
- Kertész Imre (1997) Szociológiai módszerek a bűnözés megismerésében, *Belügyi Szemle*, 3: 39-49
- Kertész Imre (2001) Áldozattá válási felmérés. In: Róth E. (szerk.) *Kriminálpolitikai válaszok a bűnözés kihívásaira, különös tekintettel a szervezett bűnözésre és a büntetőjogi szankciórendszerre*. Kriminológiai Közlemények Különkiadása. Budapest: Magyar Kriminológiai Társaság
- Kiss Anna (2006) A sértett fogalma a büntetőeljárásban. In: Fenyvesi Cs., Herke Cs. és Mészáros B. (szerk.): *Bizonyítékok*. Pécs
- Korinek László (1988) *Rejtett bűnözés*. Budapest: KJK
- Korinek László (1995) Objektív biztonság – szubjektív biztonság – félelem, *Magyar Jog*, 6: 321-326

- Korinek László (1996) A bűnözés visszatükröződése. In: Gönczöl K., Korinek, L. és Lévay M. (szerk.) *Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll*. Budapest: Corvina
- Kó József (2004) A kutatás módszertani eredményei. In: Irk F. (szerk.) *Áldozatok és vélemények I*. Budapest: OKRI
- Kovács Róbert (2006) Összefoglaló jelentés az empirikus vizsgálat eredményeiről. Kézirat
- Lévay Miklós (2006) A magyar kriminológiai gondolkodás fejlődése. In: Gönczöl K., Kerecsi K., Korinek L. és Lévay M. (szerk.) *Kriminológia – Szakkriminológia*. Budapest: Complex
- Sajó András (1989) Az áldozattá válás 1986-87. évi vizsgálatának néhány tanulsága, *Belügyi Szemle*, 11: 17-32
- Sessar, Klaus, Heike Herrmann, Wolfgang Keller, Martin Weinrich and Breckner, Ingrid (2005) Selected Results in a Summarised Comparison. In: *Insecurities in European Cities Vol 2*. Budapest (first published as the last chapter of the „Final report” of the INSEC project)
- Vavró István (1996) A bűnözés mérésének módszerei, a magyarországi kriminalitás általános jellemzői. In: Gönczöl K., Korinek L. és Lévay M. (szerk.) *Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll*. Budapest: Corvina
- Vigh József (1998) *Kriminológiai alapismeretek*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó
- Zvekcic, Ugljesa (1998) *Criminal Victimisation in Countries in Transition*. Rome: UNICRI
- Zvekcic, Ugljesa és Kertész Imre (2000) *Bűncselekmények áldozatai a rendszerváltás országaiban*. Budapest: BM Kiadó

Dokumentumok és jogszabályok

- UN Resolution adopted by the General Assembly, 55/59 *Vienna Declaration on Crime and Justice: Meeting the Challenges of the Twenty-first Century*. 4 December 2000
- 1074/1999. (VII.7.) Kormányhatározat a bűncselekmények áldozatai és hozzátartozóik védelme, káruk megtérülése, enyhítése érdekében teendő jogalkotási feladatokról és egyéb intézkedésekről
- 1035/2008. (V.30.) Kormányhatározat a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája céljainak végrehajtásából származó 2008-ban megvalósítandó feladatokról